

264604

TÜRK DİLİNE GÖNÜL VERENLER

Yabancı Türkologlar

Dilimiz Kimliğimizdir

Editör:
Ahmet BURAN

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	264604
Tas. No:	971 TUBİD

Ankara
AKCAĞ
2017

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

30 Kasım 2018

ANDREAS TIETZE
(1914-2003)

19203

Bilgehan Atsız GÖKDAĞ*

Avusturya'da Türkolojinin kuruluşu çok eskilere dayanır. Avusturya Türkolojisi, Osmanlı dönemine ağırlık veren çalışmalarıyla diğer merkezlerden ayrılır. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile Osmanlı İmparatorluğu arasında gelişen ilişkiler, önce tercümanların, ardından da uzmanların yetiştirilmesinin zaruretini ortaya koymuştu. Türkçe tercüman ve Osmanlı'yı tanıyan uzmanların yetişmesi amacıyla, 1752 yılında Avusturya'nın başkenti Viyana'da

Doğu Dilleri Okulu kurulmuştu. Bu okulun adı 1754 yılında *Doğu Akademisi* olarak değiştirilmişti. (Kaiser, Orientalische Akademie; 1851 yılından itibaren ise adı Offentliche Lehranstalt für Orientalistch Sprachen) Burada Türk, Arap ve Fars dilleri öğretiliyordu. Avusturya Türkolojisinin en önemli ismi Osmanlı tarihi ve klasik edebiyatı üzerine onlarca cilt eser yazmış J. Fon Hammer Purgstal'dir (1774 - 1856). Franz Xaver Ritter von Miklosich (1813-1891) esas alanı Slav dilleri olsa da Türk dili üzerine de çalışma yapmıştır. Avusturya şarkiyatçılığının gelişmesindeki diğer adım ise 1886 yılında Viyana Üniversitesi'nde *Doğu Enstitüsü*'nün (Orientalisches Institut der

* Prof. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, batsiz@gmail.com.

D468

010188
190203
Anhegger R.
Tietze A.

JUNGE WISSENSCHAFTLER UND WISSENSCHAFTLERINNEN ENTDECKEN DAS ANATOLIEN DER 1930ER JAHRE

Die Reisetagebücher von Robert Anhegger und Andreas Tietze

MICHAEL EGGER

Wenn man auf Türkisch „*iyi yolculuklar!*“ sagt, wünscht man dem oder der Gehenden eine schöne Reise. Der im Folgenden dargelegte Reisebericht spiegelt eine solche schöne Reise wider. Einleitend wird nach einer kurzen Darstellung der Quelle am Beispiel eines Reisenden die Nachhaltigkeit der Anatolienreise ins Zentrum gerückt. Danach folgt eine kurze Vorstellung der Personen, die 1936 quer durch die Türkei reisten.

Im August und September des Jahres 1936¹ sowie im September und Oktober des Jahres 1937² reisten vier Menschen durch Anatolien. Der dabei von diesen Reisenden verfasste und für die Öffentlichkeit gedachte Reisebericht ermöglicht einen authentischen Einblick in diese Zeit, die Herausforderungen, die überwältigenden Eindrücke, die kulturellen Reichtümer und die erlebten Abenteuer. Zum ersten Mal wurden die Reiseberichte von Erik-Jahn Zürcher als Quelle herangezogen.³ Die Berichte beinhalten Wahrnehmungen der Reisenden und diese dienten der Darstellung der Lage (Infrastruktur, Kemalismus, Wirtschaft, usw.) innerhalb der Türkei in den 1930er Jahren. Seine Zusammenfassung der beiden Reisen, die erste führte durch Zentralanatolien und die zweite durch West- und Südwestanatolien, beinhaltete jedoch nicht die vergnüglichen Teile der Reise, wie Andreas Tietze, ein Mitglied der Reisegruppe, später feststellten sollte.⁴

Die langjährigen Nachwirkungen dieser und weiterer Reisen durch die Türkei von Andreas Tietze (die erste erfolgte bereits 1935) erlauben einen Einblick in die Bedeutung dieser Pionierleistungen. Zwölf Jahre, nachdem das erste Anatolienabenteuer vorüber war, fragte eine junger Wiener Zoologe bei ihm an, ob er einen Studenten wisse, der ihn und einen Kollegen für mehrere Wochen auf einer

1 „Unsere Anatolienreise 27.8.-24.9 1936“.

2 „Die zweite Anatolienreise 5.9.-3.10 1937“.

3 Zürcher Erik-Jan, Two young Ottomanists discover Kemalist Turkey, The travel diaries of Robert Anhegger and Andreas Tietze. In: Journal of Turkish Studies 26(1) 2002. S. 359-369.

4 Anetshofer Helga, „Long Life Ottoman Studies“. Erinnerungen an Andreas Tietze (1914-2003). In: Journal of Turkish Studies (TUBA), Bd.30/I. Harvard 2005. S. 323-350. S. 325.

257 HAZAI, György. Abschied von Andreas Tietze.
Archivum Ottomanicum, 22 / 2004 (2005) pp.9-22.

TRYJARSKI, Edward. Andreas Tietze (1914-2003).
Przegląd Orientalistyczny, 208-209 (2004)
pp.108-111.

04 OCAK 2008

-Tietze Andreas
TRYJARSKI, Edward. Andreas Tietze (1914-2003).
Przegląd Orientalistyczny, 208-209 (2004)
pp.108-111.

22 HAZ 2007

MADDE YATIMLANDIRILAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

29 GRISWOLD, William J. In memoriam: Andreas Tietze
(1914-2003). *Middle East Studies Association Bulletin*,
38 i (2004) pp.142-143.

Andreas Tietze

04 EYLÜL 2008

ANETSHOFER, Helga. Bibliography of Andreas Tietze
(1942-2002). *Journal of Turkish Studies. Türkük
Bilgi Araştırmaları*, 30 i (2005) pp.334-350.

04 OCAK 2008

- 258 JOHANSON, Lars. Andreas Tietze. *Archivum
Ottomanicum*, 22 / 2004 (2005) pp.55-60. [Obituary.]
- 259 FAROOHI, Suraiya. In memoriam Andreas Tietze
(1914-2003). *Turcica: Revue d'Etudes Turques*, 36
(2004) pp.5-12.
- 260 GRISWOLD, William J. In memoriam: Andreas Tietze
(1914-2003). *Middle East Studies Association Bulletin*,
38 i (2004) pp.142-143.
- 261 KÖHBACH, Markus. In memoriam Andreas Tietze
(1914 - 2003). *Wiener Zeitschrift für die Kunde des
Morgenlandes*, 94 (2004) pp.IX-XXIII.

28 ARALIK 2006

2603 ZÜRCHER, Erik-Jan. Two young ottomanists
discover Kemalist Turkey: the travel diaries of Robert
Anhegger and Andreas Tietze. *Journal of Turkish
Studies*, 26 ii (2002) pp.359-369

Tietze, Andreas

Festschrift Andreas Tietze zum 70. Geburtstag, ed. A. Ambros & A. Schaed-
linger (1986)
JRAS, 1988 i, p. 188. C. H. Imber

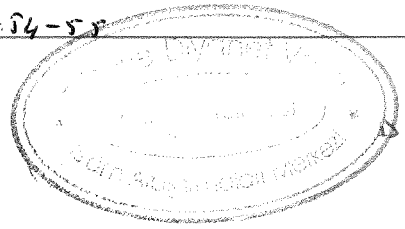
ANETSHOFER, Helga. "Long live Ottoman studies":
Erinnerungen an Andreas Tietze (1914-2003). *Journal
of Turkish Studies. Türkük Bilgi Araştırmaları*, 30 i
(2005) pp.323-334.

04 OCAK 2008

WZKM, 76, 1986 Wien

SCHRIFTENVERZEICHNIS ANDREAS TIETZE

- „Die Geschichte vom Kerkermeister-Kapitän“, *Acta Orientalia*, Bd. 19, 1942, 152—210.
- HEUSER-ŞEVKET: *Türkisch-deutsches Wörterbuch*, 2. Auflage, 1942 (Mitarbeiter).
- Grammatik und Lehrgang des Türkischen*. Istanbul, 1943.
- Türkisches Lesebuch für Ausländer*. Istanbul, 1943.
- „Aziz Efendis Muhayyelât“, *Oriens*, Bd. 1, 1948, 248—329.
- Revised Redhouse Dictionary*, Part I English-Turkish. Istanbul, 1950 (Mitherausgeber).
- „Die nautische Symbolik in türkischen Gedichten des XVI. Jahrhunderts“ (in Türkisch), Teil I, *Türkiyat Mecmuası*, Bd. IX, 1951, 113—138; Teil II, *Mélanges Fuad Köprülü*, 1953, 501—522; Teil III, *Symbolae in honorem Z. V. Togan*, 1950—1955, 451—467.
- „Die formalen Veränderungen an neueren europäischen Lehnwörtern im Türkischen“, *Oriens*, Bd. 5, 1952, 230—268.
- „El término mediterraneo faluca“, *Nueva Revista de Filología Hispanica*, Bd. 7, 1953, 56—62 (mit H. und R. KAHANE).
- „Die Wiederholung mit verändertem Wortbeginn im Türkischen“, *Uralaltaische Jahrbücher*, Bd. 25, 1953, 92—108.
- H. RITTER: *Karagös, türkische Schattenspiele*. 3. Folge, mit Beiträgen von A. TIETZE, Wiesbaden, 1953.
- „Griechische Lehnwörter im anatolischen Türkisch“, *Oriens*, Bd. 8, 1955, 204—257.
- „Slavische Lehnwörter in der türkischen Volkssprache“, *Oriens*, Bd. 10, 1957, 1—47.
- „Direkte arabische Entlehnungen im anatolischen Türkisch“, *Mélanges Jean Deny*, 1958, 255—333.
- „Das türkische Ferec ba'd eş-şidde als Medium der Wanderung orientalischer Stoffe ins Abendland“, *Proceedings of the XXII. Congress of Orientalists*, Bd. 2, Leiden, 1957, 412—420.

Andreas Tietze'nin biyografisi üzerine bir deneme

Sevim Yılmaz-Önder*

Türkçeyi aksansız ve mükemmel bir şekilde konuşan Andreas Tietze -eşinin ona verdiği ad ile Ali Tietze- Avusturyalıydı. Ama o bir Türk kadar Türk dili sevdalısıydı. "Biz helva demesini de biliriz, halva demesini de" diyecek kadar bizden biriydi. Bütün Türk lehçelerine aşina olan ve birçok dil -bir öğrencisinin dediğine göre 12 dil- bilen Tietze hoca hayranlık uyandıran hatta biraz da ürküten bu birikime nasıl ulaştı? Bu Türk dili sevdası nasıl başladı?

Sanat tarihçisi çift Hans Tietze ve Erica Tietze'in oğlu olarak 26 Nisan 1914'te Viyana'da doğan Andreas Tietze, çok iyi bir eğitim aldı. Liseyi bitirdiğinde Yunanca ve Latince'nin yanı sıra birçok Avrupa dilini konuşuyordu. Daha sonra Slav dillerine merak sardı. 1932'de Viyana Üniversitesi'ne kaydolun Tietze, anabilim dalı olarak tarihi seçti. Zamanın ünlü öğretim üyeleri ve bilim adamları Prof. Dopsch'tan iktisadi ve içtimai tarih, Prof. Winkler'den Doğu Avrupa tarihi ve Prof. Patsch'tan Balkan tarihi dersleri aldı ve yardımcı alan olarak da Doğu dillerini seçti. Bu arada tarihle özellikle İtalya'nın iktisat tarihi ile ilgilenmeye ve bu konu üzerinde doktora çalışması yapmaya başladı.

Balkan ülkelerine ve bu ülkelerin diline olan merakı, onu Balkanların ve Avrupa'nın eşliğindeki bir ülkenin diline -Türkçeye- yakınlaştırdı. 1935 yılında 21 yaşındayken, Avrupa'daki diğer Türkologların aksine yeni öğrenmeye başladığı bu dili ülkesinde duymaya Türkiye'ye geldi. Türkiye'deki birçok Türkoloğun bile gitmeye yanaşmadığı Anadolu'ya gitti. İnsanlarla sohbet etti ve ağızlarla ilgili notlar tuttu. Türkçeyi o kadar iyi konuşuyordu ki onun bir yabancı olduğuna inanmıyorlardı. Daha sonra vefat ettiği güne kadar bitmeyecek olan Türk dili sevdasının peşinde Arapçaya ve Farsçaya başladı. Fakat İtalyan iktisat tarihi üzerine yaptığı doktorası bitmek üzereydi. Yeni bir çalışmaya başlamak için çok geçti. Doktorasını bitirdikten sonra, bir daha Türkoloji dışında başka hiç bir işle ilgilenmedi.

1935 yılından sonra Balkan ülkelerine ve Türkiye'ye çok sık seyahatler yapan Tietze, 1938'den itibaren uzun bir süre İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okulu'nda lektör olarak görev aldı. O tarihlerde İstanbul Üniversitesi Şarkiyat Enstitüsü müdürü olan tanınmış Alman Doğu Bilimcisi Prof. Dr. Helmut Ritter'den de faydalandı, onun derslerini takip etti ve etkisinde kaldı.

1939-1942 arasında Heuser-Şevket Almanca Lugatı'nın, 1947-1958 arasında Redhouse Lugatı'nın hazırlanmasında fiili görev aldı ve bu sonuncusunun sorumlu yöneticiliğini yaptı. 1948'te Uluslararası Doğu Bilimleri Araştırma Cemi-

yeti'nin kurucu üyesi olarak görev aldı ve bu cemiyetin yayın organı *Oriens*'te seri makaleler yayımladı. 1952-1953 arasında bir yıllığına Illinois Üniversitesi'ne, 1958'de ise California Üniversitesi'ne Farsça ve Türkçe profesörü olarak davet edildi ve 1965'ten sonra aynı üniversitenin Yakındoğu Dilleri Bölümü'nün başkanlığını yaptı. 1972'de Viyana Üniversitesi Doğu Bilimleri Enstitüsü'ne misafir olarak atandı; ertesi sene de bu enstitünün müdürlüğüne getirilerek, Türkoloji ve İslam bilimleri profesörlüğüne tayin edildi.

Prof. Tietze 1980 yılında misafir öğretim üyesi olarak Boğaziçi Üniversitesi Temel Bilimler Fakültesi Dilbilimi ve Edebiyat Bölümü'nde ders ve seminerler verdi. Bu üniversitede kendisine 28 Mart 1983'te fahri Türkoloji doktoru unvanı verildi.

Avusturya Bilimler Akademisi ve Türk Dil Kurumu muhabir üyesi olan Tietze, Türk Tarih Kurumu, Türkiye Bilimler Akademisi ve Almanya'daki Uralo-Altayca'nın şeref üyesiydi. 1986 yılında Türkiye'yi tanıtımından dolayı TÜTAV ve 1987 yılında Turizm Bakanlığı tarafından verilen madalyalarla şereflendirildi. 2001 yılında ise Türk kültürüne verdiği hizmetlerden dolayı Kültür Bakanlığı tarafından Viyana Türk Büyükelçiliği'nde kendisine şükran plaketi sunuldu.

2003 yılında IRCICA tarafından dünya üzerinde beş bilim adamına verilen "Araştırmada Üstünlük Ödülü"nü aldı. Bu ödülü almak için her sene en az bir ayını geçirdiği İstanbul'a son kez ekim ayında geldi. 2003 yılı hoca için ödülleri yılı oldu. Gerek kişiliği gerekse akademik duruşu ile büyük saygı uyandıran Andreas Tietze birbirine zıt düşünce yapısını savunan ve adını bile bilmediği birçok kurum ve kuruluşun ödülleri aldı. Tabii ki birçoğunu almaya gitmedi, gidemedi.

Hayatının elli yılını hayalini kurduğu *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı* için malzeme toplamakla geçiren Prof. Tietze birçok kitap, gazete taradı, not tuttu ve yıllarca fiş biriktirdi. Özellikle Anadolu Türkçesindeki Yunanca, Slavca, Arapça ve Farsça ödünc kelimeleri tespit etti. Elde ettiği ödünc kelimeleri etimolojileri ve anlamları ile yayımladı.² Kendisinden sonra birçok kişinin faydalandığı bu etimolojik çalışmalar yıllar sonra sözlüğün temelini oluşturdu.

Hayatını Türkolojiye adayın bu büyük Türkoloğun tek bir yazıda bahsedilemeyecek kadar çok yayını olması nedeniyle en çok bilinen ve gönderme yapılan yayınlarını burada zikretmek daha doğru olacaktır:

Sözlük çalışmaları

- *Türkisch-Deutsch Wörterbuch* (2. baskı, 1942)'te yardımcı olarak çalıştı.
- *The Lingua Franca in the Levant (Turkish Nautical Terms of Italian and Greek Origin)*, Urbana, 1958. (Henry Kahane ve Renee Kahane ile)
- *Türkçe-Osmanlıca-İngilizce Redhouse Sözlüğü*, İstanbul: Redhouse Yayınları. (Fahir İz, Janos Eckmann, Meccud Mansuroğlu vd. ile)
- *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*, c. I, Simurg yayınları, Wien-İstanbul, 2001.

Baron von **Tiesenhausen** (Тизенгаузен), Ernst *Waldomar* (Vladimir/Waldemar) Gustav (Gustafovich), born 25 February 1825 at Narva, he studied Oriental languages at St. Petersburg and in 1841 entered the Russian civil service. Since 1861 he was affiliated with the Imperial Archaeological Commission as a numismatist. He was a member of Gelehrte Estnische Gesellschaft, Dorpat. His writings include *Монеты восточного халифата* (1873), *Сборник материалов относящихся к истории Золотой орды* (1884-1941), and its translation, *Altinordu devleti tarihine metinler* (Istanbul, 1941). He died in St. Petersburg, 2 February 1902. Ballisch (2); EnSlovag; Fück, p. 223; TatarES

Tietjens, Eunice née Hammond (Mrs. Cloyd-Head), born 29 July 1884 at Chicago, she was educated in the U.S.A., France and Germany, without taking a degree. She was a writer, poet and lecturer. Her writings include *The Romance of Antar*. She died 6 September 1944. CurBio, 1944, p. 692; DLB 54, pp. 514-18; Master (16); Note; NYT 7 September 1944, p. 23, col. 2; WhAm 2

Tietz, Friedrich, born 24 November 1803 at Königsberg, Prussia, he grew up in his hometown, where he also took a law degree. After articling in Berlin, he entered the civil service of Saxe-Coburg. Contrary to his education, his life centred on the theatre. He was a sometime director of the theatre in Königsberg, but he also wrote his own comedies. He made an extensive tour of Europe, which he described in *Bunte Skizze aus Ost und Süd, entworfen und gesammelt in Preußen, Rußland, der Türkei, Griechenland, auf den Ionischen Inseln und in Italien* 1838), and its translation, *St. Petersburg, Constantinople, and Napoli di Romania in 1833 and 1834; a characteristic picture, drawn during a residence there* (1836). He died in Berlin, 6 July 1879. ADTB, vol. 38, pp. 292-93; DiBiInd (3); NUC, pre-1956

Tietze, Andreas, born 26 April 1914 at Wien, where he also received a doctorate in 1937. From 1939 to 1952 he was a lecturer at the Yabancı Diller Okulu İstanbul Üniversitesi. In the 1950s he went to the United States, where he was first a professor of Turkish at the University of Illinois and then UCLA. His writings include *Turkish shadow theater* (1977), *Mustafa Ali's counsel* (1979), *Ottoman melodies, Hebrew hymns* (1995); and he was joint author of *Türkisches Lesebuch für Ausländer* (Istanbul, 1943). He was honoured by *Festschrift Andreas Tietze zum 70. Geburtstag* (1986), and *Humanist and scholar, essays in honor of Andreas Tietze* (1993). BioHbDIE; ConAu 49-52; DrAS, 1969, 1974 F; IWWAS, 1975/76; Widmann, p. 108

Tietze, Emil Ernst August, born 15 June 1845 at Breslau, Prussia, he studied geology at Tübingen and Breslau and received a doctorate in geology in 1898 at Wien. From 1873 to 1875 he made a research visit to Persia, experiences which are embodied in his *Die Mineralreichtümer Persiens* (1879). Since 1902 he was director, Geologische Reichsanstalt in Wien. He died in 1931. DIBE; DiBiInd (3); Embacher

Tignor, Robert Lee, born 20 November 1933 at Philadelphia, Pa., he graduated in 1955 from the College of Wooster and received a Ph.D. in 1960 from Yale University with a thesis entitled *Public health administration in Egypt under British rule, 1882-1914*. In 1960 he was appointed a professor of history at Princeton, a post which he still held in 1994. His writings include *Modernization and British colonial rule in Egypt, 1882-1914* (1966), *The colonial transformation of Kenya* (1976), and *Egyptian textiles and British capital, 1930-1956* (1989); he was joint author of *Egypt and the Sudan* (1967). ConAu 134; DrAS, 1969-1982 H; MESA Roster of members, 1982-1990; NatFacDr, 1994; Selim; WhoAm, 1986/87

Tihrani, Ahmad, 1927- see Tehrani, Ahmad

Tijani, Kayari, born in 1942 in Nigeria, he studied at Ahmadu Bello University where he also gained a Ph.D. Since 1987 he was affiliated with the University of Maidugun, Nigeria. AfrBiInd (2)

Tikadze, Merab Il'ich, born 6 April 1939 at Tiflis, he graduated in 1963 from the Oriental Faculty, Tiflis State University and received his first graduate degree in 1972 for *Стрѣтские город в период турецкого владычества*. Miliband²

Tikhomirov, Mikhail Nikolaevich, born in 1893, he studied history at Moscow and became an authority on the history of Russia and its relations with Byzantium and the Slavs. His writings include *Древнерусские города* (1946), its translation, *The towns of ancient Russia* (1959), *Источниковедение истории СССР* (1962), *Россия в XVI столетии* (1962), and he was joint editor of *The Slavs and the East* (Paris, 1965). He died in 1965. GSE; LC

Tikhonov, Dmitrii Ivanovich, born in 1906 in Russia, he graduated in 1936 from Leningrad Oriental Institute and received his first degree in 1941 for *Восстание 1864 года в Восточном Туркестане*; he received a doctorate in 1968 at Leningrad for *Хозяйство и общественный строй уйгурского государства X-XIV вв*. From 1936 to 1961 he was affiliated with his alma mater. He died 27 January 1987. Miliband; Miliband²

Tikhonov, Nikolai Semenovich, born in 1896 at St. Petersburg, he was a poet and novelist. He saw service in the Red Army at the defence of Leningrad, an experience which is reflected in his writings.

WOLFGANG BEHN, CONCISE BIOGRAPHICAL COMPANION TO INDEX ISLAMICUS: AN INTERNATIONAL WHO'S WHO IN ISLAMIC STUDIES FROM ITS BEGINNINGS DOWN TO THE TWENTIETH CENTURY : BIO-BIBLIOGRAPHICAL SUPPLEMENT TO INDEX ISLAMICUS, 1665-1980, VOL. III(N-Z), LEIDEN 2004.

AKIKI, Necip. "el-Müsteşrikân"

II. c., s. 292, 1980 (KAHIRE)

تيتسه ، أندرياس (المولود عام ١٩١٤) Tietze, Andreas

أستاذ اللغة التركية في جامعة فيينا .

آثاره : عدة كتب ودراسات عن اللغة التركية وآدابها .

Yaşayan Türkologların içinde, Andreas Tietze, engin dil bilgisinden başka, iktisat tarihinden sanat tarihine kadar ilgili birçok alanda profesyonel uzman derecesindedir. İyi Türkolog olduğu gibi, Romanist, Germanist, Slavist ve Bizantinist olma niteliklerine de sahiptir. Çalışmalarında bunu görmek mümkündür ve bu total filologun Türk araştırmalarına yönelmesi Türk dili ve kültürü için mutlu bir olaydır.

26 Nisan 1914'te Viyana'da doğdu. Babası *Hans Tietze* ülkesinin tanınmış bir sanat tarihi profesörüydü ve Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Belvedere sarayını Avrupa'nın en ünlü plastik sanatlar müzelerinden biri olarak düzenlemişti. Annesi *Erica Tietze-Conrat* da, Avusturya baroku üzerine değerli incelemeler yapan ünlü bir sanat tarihçisiydi. Tietze laik bir eğitim gördü. İlkokulu Grinzing'de ve liseyi Piaristengimnazyum'da tamamladı. 1932'de olgunluk imtihanını verdi ve Viyana Üniversitesi'nde öğrenime başladı.

İki dünya savaşı arasında Viyana Üniversitesi, Avrupa'nın önemli bir bilim merkeziydi. Bilimin her dalında ünlü bilginler burdaydı ve öncü araştırmalar yapıyorlardı. Andreas Tietze böyle bir dünyanın bahşettiği şansı en iyi biçimde kullanan öğrencilerden olmalıdır. İktisat tarihini Prof. *Dopsch*'un, Doğu Avrupa tarihini *Winkler*'in, Balkan tarihini *Patsch*'in yanında öğrendi. Slav dilleri alanında Viyana Üniversitesi öğrenciydi. Prens *Trubetskoj*'un öğrencilerinden oldu. Bir yandan da Balkan araştırmalarında derinleştiği ölçüde (hemen bütün Balkan dillerini bilmektedir.) Türkçeye, nihayet Farsça ve Arapçaya başladı. O yıllarda birçok Türkologun tersine, Türkiye'ye sık sık seyahat eden bir öğrenciydi. Türk dili ve tarihi gittikçe ilgisini çekti. Dili kusursuz konuşuyordu. O yıllardaki dostlarının anlattığına göre, kendisinin yabancı olduğuna inanamayanlar oluyormuş. Buna rağmen doktora tezini Türkoloji alanında yapmak için geç kaldığını düşünüyordu ve İtalya tarihi üzerinde tezini amamlamaya karar verdi. 1937'de

Turfan (Doğu Türkistan) Ağustos 1983. A.Tietze, sağda yeşil gömleli.

YAŞAYAN TÜRKOLOGLAR-II

Andreas Tietze

alışılmışın dışında kısa sürede iktisat tarihi alanında hazırladığı tezini kabul ettiler. Konu, "İtalyan mercantilizminin tarım politikası" idi. Vatikan, Venedik, Floransa arşivlerinde çalışmış, İtalyan dili ve tarihine hâkim olduğunu gösteren bir tez çıkarılmıştı. Bu tezi bitirdiği an, tekrar Türkiye'ye ve Türkoloji çalışmalarına döndü. Edebiyat Fakültesi'nde Almanca ve İngilizce lektörlüğüne atandı. Galiba Edebiyat Fakültesi onu hep bu görevde tutmakla, alışılmış olumsuzluklarından birini daha tekrarlıyordu.

Edebiyat Fakültesi'ndeki bazı çalışma arkadaşları ve İstanbul'daki çevresi; kendi ifadesiyle, onun yaşamında önemli bir safha oldu. *Helmut*

Ritter ordaydı. Onunla çalıştı ve birlikte bir *Türkçe-Almanca* sözlük hazırladılar. Gene 1947-58 yılları arasında süren bir çalışmayla, *Redhouse* sözlüğünün revizyonunu ve yeni baskısını hazırladı. Bu yıllarda Tietze Türk dili tarihi, Türkçenin diğer dillerle olan ilişkisi üzerine makalelerini Türkiye ve yurt dışında özellikle *Oriens* dergisinde yayınlıyordu. Gene bu sıralarda Romanistlerden H. ve R.*Kahane* ile *Lingua-Franca* adlı ünlü sözlüğü yayımladılar (1950-1954). Sözlük Türkçede yaşayan Akdeniz uluslarına ait katabalık bir kelime hazinesini etimolojik olarak vermektedir. Tietze Türkiye'ye geldiği zaman Prof. *Adnan Adıvar*'ı tanıştı. Onunla hemen her gün İslam An-

siklopedisi'nin bürosunda görüşüyorlardı. Adıvar kendisini çok takdir ederdi: Tietze de Adıvar'ı, "müsbet tavrılı, gerçek bir münevverdi. Bu üstün insana çok şeyler borçluym" diye anmaktadır. İstanbul kütüphanelerindeki yazma eserler İkinci Dünya Savaşı sırasında Anadolu'ya taşınıp korunmaya alınmıştı. Tietze bunlar üzerinde çalışmayınca şive ve halk edebiyatı araştırmalarına yöneldi. Karagöz'le, halk tiyatrosuyla ilgili incelemeleri böyle başladı. Türk bilmeceleleri üzerinde çalıştı.

1952'de Süheyla Uyar'la evlendi. Bu evlilikten Filiz, Deniz, Nur ve İbrahim adlı dört çocukları oldu. 1952-53'de bir yıl ABD'de Illinois Üniversitesi'nde misafir profesör oldu. Sonra 1958'de Los Angeles'daki California Üniversitesi'ne davet edilerek buraya yerleşti. 1964'te *Codex Cumanicus*'dan bilmeceleleri ve İlhan Başgöz'le birlikte *Türk Halk Bilmeceleleri*'ni hazırladı. 1966-1970 yılları

YAŞAYAN TÜRKOLOGLAR-II

arasında üniversitenin Yakınoğlu Dilleri Bölümü başkanlığını yaptı. 1971'de Viyana Üniversitesi'ne misafir profesör oldu. Bu üniversitenin daveti üzerine, 1973 yılından itibaren Türkoloji ve İslâm araştırmaları enstitüsünün ordinaryüs profesörlüğüne atandı. 1976 yılında Avusturya Bilimler Akademisi muhabir üyeliğine, aynı yıllarda Türk Tarih Kurumu şeref üyeliğine seçildi. Viyana'ya geldiği yıllarda 16. yüzyılın ünlü Osmanlı müverrihi *Gelibolulu Mustafa Âlî*'nin eserleri üzerinde çalışmaya başlamıştı. Bu alandaki yayınları (birkaç makale, Kahire üzerine geçen sayılarda tanıtılan kitap ve *Nasihât üsselâtin*) yankı yaptı. Gene halen süren ve Türkoloji araştırmalarının en zengin güncel bibliyografyası sayılan *Turkologische Anzeiger*'i de Viyana'da çıkarmaya başladı.

Andreas Tietze Türkoloji çalışmalarına girdiği yılların atmosferini bir makalesinde kısaca şöyle betimiyor:

edip, ardında hiçbir çekiciliği olmayan bir ceset mi bıraktı? Yoksa, yerlinin, sömürge kölesinin sahibini dokunulmazlık perdesinin ardından gözetlemesini yasaklayan zihniyet hâlâ yaşıyor mu?

Bu iddiaların hiçbirini tatmin edici görünmüyor. Biz komşularımızı anlamaya çalışırken, aynı zamanda onlar da bizi anlamaya çalışıyorlar mı? Ne tür bir tek taraflı ilgi veya karşılıksız sevgi, bu böyle? Bazıları bu durumu, değerlerinde olmayan, bizim kültürümüze özgü bir özelliğe bağlıyorlar. Biz değerlerimizden, örneğin Romalılardan daha fazla meraklıyız. Bilgi alanımızdaki bilinmez noktalar bizi rahatsız ediyor ve canımızı sıkıyor. Tabiatdaki her şeyi bilme isteği nasıl sürekli zihnimizi meşgul ediyorsa, aynı şekilde komşularımızda olup biten her şeyi öğrenme isteğinin de baskısı altındayız. Veya daha geniş açıdan baktığımızda, dünya bizim için bölünmez bir bütün. Her türlü ayrımlı reddediyoruz, tek komşularımızdan ve onları bidden ayırmıyor ve dolayısı ile kendimizle olduğu kadar, onlarla da ilgileniyoruz. Bu takdirde bize miras kalan Şarkiyat eskimiş, bugünkü dünya görüşümüzü çerçevesinde anlamını yitirmiş bir kavram. Artık dünyayı Doğu ve Batı diye ikiye ayırmıyoruz. Şimdi sadece düşünün bir veya diğer bir alanında uzmanlaşmış tarihçi, dilbilimci, antropolog veya benzeriyiz.

Türk diliyle uğraşmaya başladığı yıllarda bir Türkoloji geleneği vardı, ama bu daha çok Türkiye'ye bile gitmeden, Avrupa kütüphanelerdeki yazmaları incelemek ve yayınlamakla uğraşan bir Türkolojeydi. Tietze, Türkiye'yi inceleyen, ülkemizde oturan, yaşayan dili ve âdetleri görenek yeni alanlara el atarınan başında gelir. Bu ilgi ve bilgi sırf tarihî metinlere değil, halk edebiyatına, dildeki değişmeler ve Türkiye'de yapılan araştırmaları çevirip tanıtmaya da yöneliktir. Tietze Türkiye'nin bütün tarihî, kültürel geçmişini değerlendirebilecek filolojik ve tarihî bilgiye sahiptir. Yunan-Roma kitabelerinden, Bizans eserlerine ve Arapça-Farsça metinlere kadar her türlü malzemeyi kullanabilmektedir. Türk dillerinin hemen hepsini bilmektedir. Mukayeseli gramer, sözlük çalışmaları, metin nesri alanında bu nedenle önemli katkıları olmuştur ve olacaktır.

İlber Ortaylı

"Şarkiyatçılık" (Oryantalizm) ve Türkiyat Araştırmaları*

Andreas Tietze

Bir inceleme alanı ve akademik dal olarak onurlu bir geleneğe sahip olan Şarkiyat Araştırmaları halen oldukça fazla sayıda akademisyen ve öğrencinin ilgisini çekmeyi başarıyor. Bununla birlikte, olumsuzun tarihsel yönünü ihmal ettiğimiz takdirde, Şarkiyatçılığın bir akademik dal olarak tanımlanması ve varlık sebebinin açıklanması güçleşir. Eğer hedefimiz, çevremizdekileri ve dolayısıyla kendimizi anlamak ise, ardından bunun karşısı bir çabaya, komşularımızca Garbiyatçılık (Ok-sidentalizm) diye nitelendirilen bir araştırma sahasının yokluğunu hissetmemiz gerekir. Böyle bir saha, neden mevcut değil? Bu boşluk "onların akademik kurumlarının" azgelişmişliğini mi kanıtıyor? Batı, kendisini yeterince araştırmaya konusu yaptığında dolayı, bu fazladan bir çaba mı sayılıyor? Batı bütün sırlarını ifşa

* "Orientalism and Turkish Studies," *Boğaziçi Üniversitesi Dergisi- Beşeri Bilimler*, cilt 8-9 (1980-81), s.293-96.

TÜRKÇENİN YORULMAZ ARAŞTIRICISI

Andreas Tietze'nin ardından

90. doğum günü için öğrencileri 2004 Nisan ayına bir kitap planlıyorlarmış. Bu kitaba Andreas Bey'in bütün çalışma arkadaşlarının yazılarını bekliyorlarmış. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmasa da Türkiye'den evlenmiş olan, Türkiyeli saymamız gereken Andreas Bey'in sözlüğünü gelin sürdürelim, ekibinin dağılmasına, sözlüğün devamının gecikmesine izin vermeyelim.

Mehmet Ölmez >

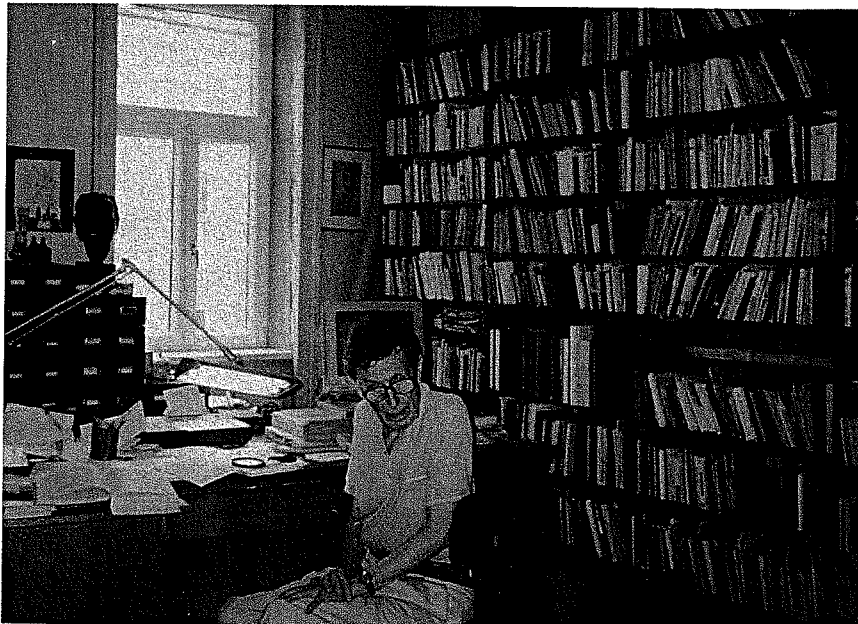
Türkçenin yorulmaz araştırmacı, büyük bilgin Prof. Dr. Andreas Tietze'yi geçen yılın sonunda kaybettik, naaşı ise bu yılın başında, 7 Ocak günü dostlarının, öğrencilerinin ve meslektaşlarının katılımıyla Viyana'da toprağa verildi.

Andreas Bey'in adını ilk kez hocam Talat Tekin'in derslerinde, konuş-

malarında işittim. *Tarama Sözlüğü*'nde yaptıkları düzeltileri işitip okuyunca Tietze'nin çalışmalarına ilğim arttı. Anadolu ağızlarının sözcüğü üzerine çalışmaya başlayınca Tietze'nin bu alandaki ilk elde başvurulacak makalelerine ulaştım. (Bu makalelerin derlendiği kitap için kaynakçaya bkz.) Kendisiyle tanışmam, dostluğumuzun başlangıcı 1995'e gider. Askerlik görevimi İstanbul'da yapmam dolayısıyla 1995 yazında kendisini ziyaret etme imkânım oldu. Boyacıköy'deki evi-

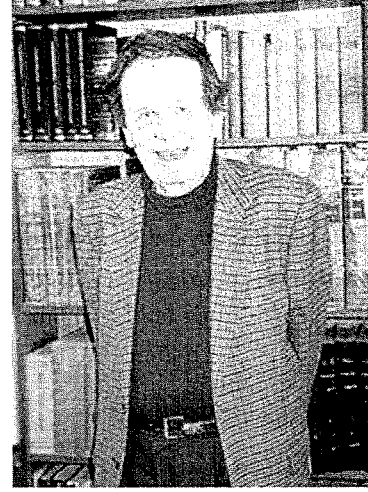
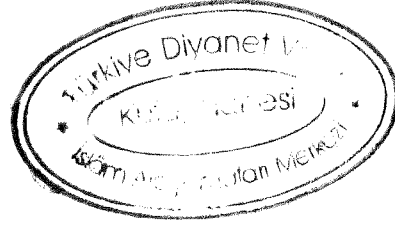
nin balkonunda yaptığımız bu sohbet, aslında Türkoloji konularının ele alındığı bir ders olmuştur. Hemen yine aynı yaz, kendisiyle İstiklal Caddesi'ne kitapçıları dolaşmaya çıkmıştık. Burada yer alan fotoğraf da o güzel günlerin hatırasıdır. Bu ziyaretler, 2000 yılına kadar düzenli olarak devam etmiş ve Andreas Bey'in evinin balkonu neredeyse bir derslik haline dönüşmüştü. Sohbetlerimizde bazen misafirleri ile de karşılaştım; örneğin, Andreas Bey'in eski dostu Gani Bey'i (Gani Yener) bu sohbetlerden hatırlarım. 2000 yılında araştırma amacıyla Turfan ve Tuva'da bulunmam o yıl ki görüşmemizi engellemişti. Son görüşmemiz ise 2002 yazında, sözlüğünün kendisi için hazırlanmış ilk matbaa nüshası üzerine yaptığımız sohbeti içerir. O gün gerçekten çok mutluydu, ben de henüz kitapçılara bile çıkmamış bir sözlüğü hazırlayınla birlikte incelemenin heyecanı içerisindeydim. Sözlükle ilgili, maddelelerin düzenlenişi, örneklerin seçilişi, kullanılan dil, katkıda bulunanlar hakkında uzun uzadıya söyleşme fırsatı bulduk.

Benim kendisiyle yazışmama vesile olan çalışmalarına gelince, bunlardan birisi hocam T. Tekin'le birlikte hazırladıkları, *Tarama Sözlüğü*'ne

Tietze çalışma odasında, Haziran 2002. Sevim Yılmaz-Önder arşivi

D2655

Andreas Tietze (1914-2003)

Engin Sezer

Associate Professor, Bilkent University

Turkologist and humanist professor Andreas Tietze passed away on December 22, 2003, in his home in Vienna.

Tietze decided to study Turkish language and culture as a career during a visit to Greece in his youth when he said he realized there and then that Europe extended well beyond Greece. He learned first Arabic, then Persian and Turkish, and embarked on a lifelong career in Turkish and Islamic studies.

Born April 26, 1914, into an educated family (his father was the well-known art historian Hans Tietze), Andreas distinguished himself with his uncanny ability to learn languages. In high school, he learned Russian and devoted much time to studying Russian literature. Between 1932 and 1937, he studied history and foreign languages at the University of Vienna, where he graduated with a doctorate in Italian economic history.

While still in college, Tietze traveled widely in Turkey once in 1935, and twice in 1936 and 1937 with close friend Robert Anhegger, a German Turkologist educated in Switzerland and, like Tietze, a member of the Kommunistische Partei Deutschlands (KPD).

As both a Jew and a member of the KPD, Tietze had good reason to leave Austria in 1937 immediately after graduating from college, about nine months before Austria was annexed by Hitler. He took up a position teaching English and German as a foreign-language lecturer in Istanbul University's School of Foreign Languages. In the

"LONG LIVE OTTOMAN STUDIES"
ANDREAS TIETZE'Yİ (1914-2003) HATIRLARKEN

Helga ANETSHOFER*

Viyana artık benim için bir nebze cazibesini yitirdi. Şüphesiz yalnız benim için değil, Andreas Tietze'nin 22 Aralık 2003'te vefatıyla, bir çok dostları, öğrencileri ve meslektaşları için Viyana ziyaretlerinin önemli bir parçası yitmiş oldu. Tietze'nin 18. Viyana'da Türkenschanzstraße 4 numaradaki bürosuna ziyaretler, kâh bu gayet sade döşenmiş çalışma odasında, kâh hemen köşebaşındaki kafede yaptığımız derin Türkoloji konuşmaları ve hoş sohbetler artık olmayacak. Tietze hem Türkçe'nin en ince ayrıntıları hakkında kılı kırk yararcasına konuşmayı sever hem de hoş latifelere içten gülmesini bilirdi.

Gerçi bu kısa yazıda anlatacaklarımın Tietze'nin insani ve bilimsel büyüklüğünün ancak küçük bir parçasını aktarabileceğinin pekala bilincindeyim, fakat yine de bu olağanüstü bilimadamının yaşamını, hayatının son on senesine serpilmiş kendi anılarım ile harmanlayarak anlatmayı onun anısına karşı bir görev addediyorum.

1995 yılında, yüksek lisans tezimi bitirme safhasında bulunduğum bir sırada, Viyana Üniversitesi Şarkiyat Enstitüsü'nde Profesör Tietze'nin, Türkiye Türkçesi'nin Tarihi ve Etimolojik Sözlüğü projesi için asistanlar aradığını duyduk. Daha önceden, 1984 yılında emekli olmuş ama hâlâ ders veren Tietze'nin Türk Dili ve Eski Anadolu Edebiyatı konusunda bir kaç dersini almış, seminerlerine katılmış, fakat kendisine daha fazla yanaşmaya cesaret edememiştim.

Nihayet Türkenschanzstraße'de kendisine takdim edildikten sonra hayatım değişti. Profesör Tietze'nin etrafında Sena Doğan, Diana Karabinova, Kerstin Tomenendal ve İnanç (Feigl) Atılğan'dan oluşan çalışma grubuna katılmamla ilk kez Viyana Şarkiyat Enstitüsü'ndeki uzun Türkoloji ve Arap Dili ve Edebiyatı eğitimimizin gerçek hayatta bir işe yaradığını hissettim. Tietze'nin denetimi altında Türkçe'nin biçim ve anlambilimi ile tarihsel gelişimine dair bazı noktalar hakkında daha sonra sözlüğün birinci cildinde basılmış bulunan paragraflar kaleme almaya başladım. Tietze de, hasta olduğu günler haricinde, vefatına değin hemen her gün gündoğumundan günbatımına kadar bürosunda çalışmayı sürdürdü.

Tietze çeşitli bilimsel fikir alışverişleri vesilesiyle beni hiç bir zaman aklıma gelmeyecek konularda araştırma yapmaya ve yazmaya teşvik etti. Yine onun tavsiye ve teşvikleriyle 1996 senesinde Berlin Hür Üniversite'de asistan olarak göreve başladım. Hem Berlin'den hem de

* Cambridge, MA

Journal of Turkish Studies TUBA 30/1, 2005 Cambridge, s. 315-322.

0.825

olarak göstermektedir. Böylece bilgisayar kullanıcıları hem doğru bir imlâ ile yazılarını yazacaklar hem de yabancı kökenli sözler yerine Türk Dil Kurumunun türettiği sözleri kullanacaklardır. Bu sayede, TDK'nin yıllardır yabancı sözlere karşılık olarak türettiği sözler daha hızlı bir biçimde yaygınlaşacak ve benimsenecektir.

Bu çalışmalarının yanı sıra Türk Dil Kurumu ilki 2003 yılında olmak üzere Bilişim Fuarına açtığı sergilerle (stant) katılmaktadır. E-Devlet bölümünde açılan sergilerde TDK'nin özellikle bilişim alanındaki çalışmaları tanıtılmaktadır. Türk Dil Kurumunun Bilişim Fuarında açtığı bu sergileri ziyaretçiler ilgi ile kar-

şılmışlardır. Öğrenciler, öğretmenler, yazarlar, devlet adamları, her yaşta insanlar TDK'nin ağ ortamındaki sözlüklerini ve diğer çalışmalarını tanımışlar, bu amaçla fuardaki forum alanında günde iki kez düzenlediğimiz tanıtım toplantılarına da katılmışlardır.

Türk Dil Kurumu, Türkçenin geliştirilmesi, zenginleştirilmesi, özleştirilmesi çalışmalarını her alanda olduğu gibi bilişim alanında da bilişim uygulamalarından yararlanarak yürütmeye devam edecektir.

Yeni Bir Etimolojik Sözlük

Prof. Dr. Hasan EREN

Andreas Tietze, *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı. Sprachgeschichtliches und etymologisches Wörterbuch des Türkei-Türkischen*. Birinci cilt A-E. İstanbul-Wien 2002. 763 s.

Andreas Tietze'nin 1955 yılından başlayarak Anadolu Türkçesinde kullanılan Rumca, Slavca, Arapça ve Farsça alıntılar üzerinde çalıştığını biliyoruz: "Griechische Lehnwörter im anatolischen Türkisch" (*Oriens* VIII, 1955, 204-257), "Direkte arabische Entlehnungen im anatolischen Türkisch" (*Jean Demy Armağanı*. Ankara 1958, 255-333), "Einige weitere griechische Lehnwörter im anatolischen Türkisch" (*Németh Armağanı*. Ankara 1962, 373-388), "Slavische Lehnwörter in der türkischen Volkssprache" (*Oriens* X, 1957, 1-47), "Persian Loanwords in Anatolian Turkish" (*Oriens* 20, 1967, 125-168).

Onun bu çalışmaları Türkoloji çevrelerinde büyük ilgi görmüştü. Anadolu ağzlarında geçen Rumca, Slavca ve Arapça alıntılara ilişkin çalışmalarını ben *de Türk Dili Araştırmaları Yıllığı*'nda (1960, 295-371) değerlendirmiştim.

Tietze, Anadolu Türkçesindeki Rumca alıntılara yönelik çalışmasıyla Gustav Meyer'in *Türkische Studien I. Die griechischen und romanischen Bestandtheile im Wortschatze des Osmanisch-Türkischen* (Sitzungsberichte der Kais. Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-historische Classe 128. Wien 1893) adlı eserini yeni veri ve katkılarla geliştirmiştir. Christos Tzitzilis *Griechische Lehnwörter im Türkischen (mit besonderer Berücksichtigung der anatolischen Dialekte)* (Wien 1987) adlı eseriyle bu yoldaki bilgilerimizi bir kat daha artırmıştır.

Tietze'nin Henry ve Renée Kahane ile birlikte yazmış olduğu *The Lingua Franca in the Levant. Turkish Nautical Terms of Italian and Greek Origin* (Urbana 1958) adlı eseri de özünde Gustav Meyer'in eski çalışmasını yeni katkılarla geliştirmiştir.

"Die Zusammensetzung des gewerblichen Wortschatzes in der Provinz Kars" (*Zeitschrift für Balkanologie* VIII, 1982, 159-215) başlıklı yazısı da yerel

Zwei von Büchern von A. Tietze enthalten auch seine kurze Biographie. (Cf. I.16, 24).

Festschriften

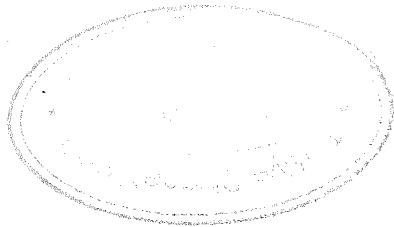
Armağan. Festschrift für Andreas Tietze. Herausgegeben von Ingeborg Baldauf und Suraiya Farroqhi unter Mitwirkung von Rudolf Veselý. Praha 1994.

Humanist and scholar. Essays in honor of Andreas Tietze. Heath W. Lowry and Donald Quatert (eds.). Istanbul-Washington, 1993.

Festschrift Andreas Tietze zum 70. Geburtstag gewidmet von seinen Freunden und Schülern = Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes. 76. Band. Wien 1986.

Archivum Ottomanicum, 22 (2004), Wiesbaden, s.55-60.

29 AGU 2006

D.468

ANDREAS TIETZE*

LARS JOHANSON

On December 22, 2003, the Austrian Turcologist Andreass Tietze died in Vienna of a cerebral haemorrhage. He was born in Vienna on 26 April 1914, shortly before the outbreak of the first World War. His father was the art historian Hans Tietze, who led the reorganization of the museums of Vienna after the war, and his mother was Erica Tietze-Conrat, a well-known art historian in her own right. Andreass Tietze is survived by his widow, Mrs. Süheyla Tietze (née Uyar), whom he married in 1952, and their four children, Filiz, Deniz, Nur and Ibrahim.

Andreas Tietze was granted honorary doctorships by Boğaziçi University and Konya University and was a member or honorary member of several learned societies, e.g. the Austrian Academy of Sciences, the Turkish Historical Society (Türk Tarih Kurumu), the Turkish Academy of Sciences (TÜBA), and the Societas Uralo-Altaica. Three *Festschriften* were presented to him, two on the occasion of his seventieth birthday, and one on his eightieth birthday. As late as November 2003, he received an award in Istanbul from the İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi for his outstanding contributions to the study of the Turkish language.

Andreas Tietze enjoyed a good education. He attended primary school in Grinzing and the Piaristengymnasium, where he passed his matriculation exam in 1932. At the University of Vienna, he studied economic history with Alfons Dopsch as well as East European history, Balkan history, Slavic languages, Turkish, Persian and Arabic. After archival studies in Italy he wrote his Ph.D. thesis on the agricultural problems of Italian mercantilism („Agrarprobleme im italienischen Merkantilismus“) and received his doctorate in 1937.

This was a dark period in the modern history of Austria. Already in 1934, as a young student, Andreas Tietze had witnessed the „July uprising“

* Ursprünglich erschienen in *Turkic Languages* 7.2.2003.151-156.

ARMAĞAN

FESTSCHRIFT FÜR ANDREAS TIETZE

Herausgegeben von
Ingeborg BALDAUF
und
Suraiya FAROQHI
unter Mitwirkung von
Rudolf VESELÝ

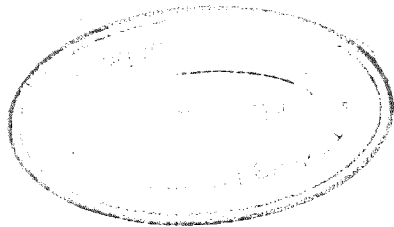

05 EKİM 1995

enigma corporation
Praha 1994

IRCICA: 27356

Conversion to Islam in the Balkans. Kısve bahası *Petitions and Ottoman Social Life, 1670-1730* (Nathalie Clayer); Mária IVANICS & Mirkasym A. USMANOV, *Das Buch der Dschingis-Legende (Däftär-i Çingiz-nâmâ)* (Alexandre Papas); Ariel SALZMANN, *Tocqueville in the Ottoman Empire. Rival Paths to the Modern State* (Hamit Bozarslan); Cem BEHAR, *A Neighborhood in Ottoman Istanbul, Fruit Vendors and Civil Servants in the Kasap İlyas Mahalle* (Işık Tamdoğan); Laurence ABENSUR-HAZAN, *Smyrne. Évocation d'une échelle du Levant. XIXe-XXe siècles* (Marie-Carmen Smyrnelis); Tobias HEINZELMANN, *Heiliger Kampf oder Landesverteidigung? Die Diskussion und die Einführung der allgemeinen Militärpflicht im Osmanischen Reich 1826-1856* (Odile Moreau); François GEORGEON, *Abdulhamid II, Le Sultan Calife* (Selim Deringil); Jacques THOBIE, *L'Administration générale des phares de l'Empire ottoman et la société Collas et Michel (1860-1960)* (Paul Dumont); Hakan ÖZOĞLU, *Kurdish Notables and the Ottoman State. Evolving Identities, Competing Loyalties, and Shifting Boundaries* (Hamit Bozarslan); Martin STROHMEIER, *Crucial Images in the Presentation of a Kurdish National Identity, Heroes and Patriots, Traitors and Foes* (Hamit Bozarslan); M. Şükrü HANIOĞLU, *Preparation for a Revolution. The Young Turks* (Hamit Bozarslan); Hülya KÜÇÜK, *The Role of the Bektâşîs in Turkey's National Struggle* (Nathalie Clayer); Barbara FLEMMING et Jan SCHMIDT, *The Diary of Karl Süssheim (1878-1947), Orientalist Between Munich and Istanbul* (Hamit Bozarslan); Hamit BOZARSLAN, *Histoire de la Turquie contemporaine* (Paul Dumont); Nadine MEOUCHY et Peter SLUGLETT éds, en collaboration avec Gérard KHOURY et Geoffrey SCHAD, *The British and French Mandates in Comparative Perspectives / Les Mandats français et anglais dans une perspective comparative* (Hamit Bozarslan); Renée HIRSCHON éd., *Crossing the Aegean. An Appraisal of the 1923 Compulsory Population Exchange Between Greece and Turkey* (Stéphane de Tapia); M. Hakan YAVUZ, *Islamic Political Identity in Turkey* (Hamit Bozarslan); Shinji IDO, *Agglutinative Information: A Study of Turkish Incomplete Sentences* (Rémy Dor).

In memoriam
ANDREAS TIETZE
(1914-2003)

Andreas Tietze, one of the major figures in Ottoman and Turkish philology, was born into a Viennese family of scholarly, artistic and legal eminence. His father Hans Tietze was a professor of art history at the University of Vienna, who all but single-handedly, between the two World Wars produced the standard inventory of Austria's artistic treasures. Thus he was instrumental in persuading the leadership of the newly established republic, in its post-imperial penury, to not sell off this heritage to the highest bidder. Andreas Tietze's mother Erica Tietze-Conrat, among many other works, wrote a book on Andrea Mantegna that is even now, over fifty years after its appearance, a standard item in the relevant bibliographies. Together this extraordinary husband-and-wife team produced a major catalogue of Dürer's graphic works, and together they were portrayed as a young couple by Oskar Kokoschka, in a picture now part of the collections of the Museum of Modern Art in New York. An uncle returned from exile after 1945 to help build the legal system of the re-established Republic of Austria, while a brother permanently emigrated to the United States and became one of the leading lights of the World Population Council.

All this sat lightly on Andreas Tietze, and stories about family history only emerged bit by bit, in conversations over the years: these included a relative who in the second half of the nineteenth century was friendly with the composer Johannes Brahms, but donated money for the construction of a concert hall that was meant to serve especially for the performance of Richard Wagner's music. The donor had lots of trouble

- *Sevim Ak, *Vanilya Kokulu Mektuplar*, Can yay., İstanbul 2003.
*Aysel Gürmen, *Benim Adım Selen*, Uçanbalık yay., İstanbul 2003.
*Gülten Dayıoğlu, *Parpat Dağının Esrarı*, Altın Kitaplar, İstanbul 2003.
*Çetin Öner, *Gülibik*, Can yay., İstanbul 2003.

Gençler İçin:

- *Ruşen Eşref Ünaydın, *Bütün Eserleri-Hatıralar III*, TDK yay., 792/N, Ankara 2002.
*Halil Ersoylu, *Nutuk Üzerine İncelemeler*, TDK yay., 719, Ankara 1999.
*Naci Girginsoy, *Gençlik Çıkmazı*, roman, Çınar yayınları, İstanbul 2003.
*Sait Faik Abasıyanık, *Son Kuşlar*, Yapı Kredi yay., İst. 2003.
* " " , *Havada Bulut*, Yapı Kredi yay., İst. 2003.
*Haldun Taner, *Yalıda Sabah*, Bilgi yay., Ankara 1999.

Prof. Dr. Nevzat GÖZAYDIN

Önümüzdeki sayıdan itibaren genç yazarlarımızın yazılarını (hikâye, deneme, fıkra, şiir vb.) değerlendireceğimiz **Genç Kalemlerle Baş Başa** adlı bir köşe açıyoruz. İlgi duyanların üç sayfayı geçmeyecek şekilde hazırlayacakları yazılarını açık adreslerini de ekleyerek göndermelerini duyuruyoruz.

Andreas Tietze
(1914-2003)

Viyana Türkoloji ve doğu bilimleri çevreleri yas tutuyor. Seçkin Avusturyalı Türkolog Andreas Tietze 22 Aralık 2003 günü yaşama gözlerini yumdu. Avusturya Türkolojisi ve doğu bilimleri ağır bir yitiğe uğradı. Viyanalı çalışma arkadaşlarımızın büyük acısını paylaşıyoruz.

Andreas Tietze 26 Nisan 1914'te Viyana'da doğmuştur. Viyana Üniversitesinde tarih ve doğu dilleri öğrenimi görmüştür. Üniversiteyi bitirdikten sonra Doğu Avrupa Tarihi Enstitüsünde asistan olarak görev almıştır. 1935 ve 1936 yıllarında Türkiye'de araştırmalar yapan Tietze, 1937'de Viyana Üniversitesinde doktorasını vermiştir. 1938-1952 ve 1953-1958 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Okulunda Almanca ve İngilizce okutmanlığı yapmıştır.

1947-1958 yılları arasında İstanbul'da *Redhouse Sözlüğü*'nün revizyonu ve yeni baskısı üzerinde çalışılmıştır.

1952-1953'te Illinois Üniversitesinde Türk dili doçenti olarak çalışmış, 1958'de California'da Berkeley Üniversitesinde Türk dili profesörlüğüne atanmıştır. Son olarak, 1973'te Viyana Üniversitesinde Türkoloji profesörlüğüne getirilmiştir.

Andreas Tietze Viyana Türkoloji ve doğu bilimleri ekolünün geleneksel koşulları içinde yetişmiştir. Avusturya'da Türkler ve Türk (Osmanlı) devletine ilişkin yayınlar arasında Josef von Hammer Purgstall'in *Geschichte des Osmanischen Reiches* (1827-1832) adlı anıtsal eseri özel bir yer tutar. Bu büyük eser Fransızcaya çevrildiği gibi, Türkçeye de tercüme edilmiştir. Viyana Üniversitesinde Doğu Enstitüsü (Orientalisches Institut der Universität Wien)'nün kurulması Avusturya'da doğu biliminin ve özellikle Türklük biliminin gelişmesinde büyük açılıma yol açmıştır. Bu enstitü Avusturya'da Türkolojinin ve doğu bilimlerinin merkezi olarak büyük rol oynamıştır. Bu enstitüde Herbert Duda (1900-1975) ve Herbert Jansky (1898-1981) gibi tanınmış uzmanlar öğretim görevi almıştır. Duda Türk dili alanında *Die Sprache der Qyryq Vezir-Erzählungen* (Leipzig 1930) adlı çalışmasıyla tanınmıştır.

ABSCHIED VON ANDREAS TIETZE*

GYÖRGY HAZAI

Der Nestor der internationalen Turkologie hat uns verlassen. Der Meister und Freund ist nicht mehr unter uns. Andreas Tietze wurde am 22. Dezember 2003 in Wien dahingeshieden. Vier Monate später wäre er 90 Jahre alt geworden.

Andreas Tietze ist am 26. April 1914 in Wien geboren. Sein Vater, Hans Tietze, war ein bekannter Kunsthistoriker, der sich in Österreich nicht nur als eminenter Forscher, sondern auch als Neugestalter des Museumswesens der Republik Österreich einen Namen machte. Er war ein kritischer und humanistischer Mensch, der sich stets einsetzte für seine modernen Ideen. Heute erinnert man sich an ihn als an einen der grossen Vertreter der Wiener kunsthistorischen Schule. Seine Mutter, Erica Tietze Conrat, war ebenfalls eine bekannte Kunsthistorikerin.

In dieser durch eine bürgerlich-intellektuelle Tradition geprägten Familie gehörte die Beschäftigung mit Kultur und Wissenschaft zum Alltagsleben. In dieser Atmosphäre wurden bereits in dem Kind Andreas die Neugier des Forschers und die Liebe zu den Sprachen geweckt, ebenso wie die Neigung zum Süden, denn die Eltern nahmen den Sohn mit auf Reisen nach Italien und Griechenland, und so empfing er bereits die ersten Eindrücke von der Mittelmeerwelt.

Mit den Universitätsjahren kommt die Vertiefung in Geschichte und Sprachen. Bei einem Studienaufenthalt in Paris lernte er Arabisch. Dort nützte er die Gelegenheit, auch türkisch zu lernen. Somit kam er das erste Mal mit der Sprache in Verbindung, die ihn dann ein Leben lang faszinierte er für seine Doktorarbeit ein Thema aus dem Gebiet der italienischen Wirtschaftsgeschichte. In der Promotionsurkunde, die am 19. Juni 1937 ausgestellt wurde, steht folgendes: „Nos Rector Universitatis Litterarum Vindobonensis ... in virum clarissimum Andream A. Tietze Vindobonensem, post-

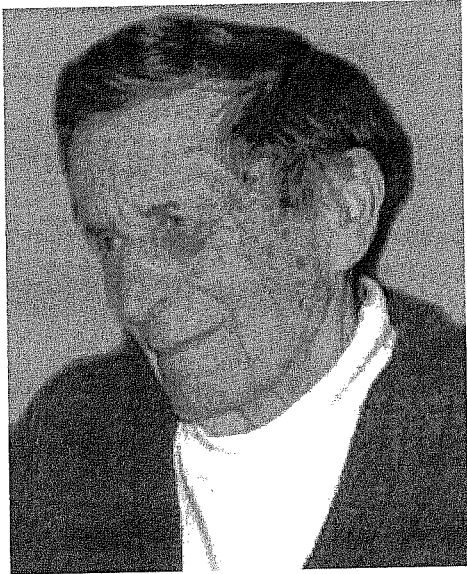
* Mein herzlicher Dank geht an die Familie Tietze, die mich in meiner Arbeit mit Wertvollen Informationen versehen hat.

Archivum Ottomanicum, 22 (2004), Wiesbaden, s. 9-22.

29 AUG 2006

D-468

In memoriam Andreas Tietze (1914-2003)

Andreas Tietze
1914-2003

In der Nacht vom 22. auf den 23. Dezember 2003 verstarb der emeritierte ordentliche Universitätsprofessor für Turkologie und Islamwissenschaft der Universität Wien Andreas Tietze im 90. Lebensjahr in seiner Geburtsstadt Wien an einer Gehirnblutung. Ein langes, an äußeren Wechselfällen wie in seinen wissenschaftlichen Hervorbringungen reiches Gelehrtenleben ging zu Ende.

Geboren wurde A.T. wenige Monate vor dem Ausbruch des 1. Weltkriegs am 26. April 1914 in Wien als eines der vier Kinder des Kunsthistorikerpaares Hans Tietze (1880-1954) und Erica Tietze-Conrat (1883-1958).

Der aus Prag stammende Vater hatte an der Universität Wien Kunstgeschichte studiert und im Dezember 1905 seine jüngere Kollegin Erica Conrat, die erste Frau, die an der Universität Wien im Fach Kunstgeschichte zum Dr. phil. promoviert wurde, geheiratet. Die Mutter war die Tochter des wohlhabenden Wiener Kaufmanns Hugo Conrat, in dessen kunstsinnigem Haus der berühmte Komponist Johannes Brahms (1833 - 1897) verkehrte. Brahms vertonte etliche Gedichte aus der Feder von Hugo Conrat (z. B. Opus 103, Zigeunerlieder). Hans Tietze hatte sich 1908 an der Universität Wien für das Fach Kunstgeschichte habilitiert und erhielt 1919 den Titel eines außerordentlichen Universitätsprofessors. Neben seiner akademischen Lehr- und umfangreichen Forschungstätigkeit war Hans Tietze nach dem 1. Weltkrieg im Bereich des Museumswesens, der Denkmalpflege, der Kulturpolitik und Volksbildung tätig. Das Ehepaar Tietze-Conrat, das viele kunstgeschichtliche Arbeiten gemeinsam verfasste, engagierte sich auch für die zeitgenössische Kunst und zählte zu den Gründern der *Gesellschaft zur Förderung der modernen Kunst in Wien* (1920). So ließ sich das Paar bereits 1909 von Oskar Kokoschka (1886-1980), der damals noch als *Wilder* auf breite Ablehnung stieß, porträtieren. Die ideologische Heimat der Familie mit ihren jüdischen Wurzeln war die Sozialdemokratie.

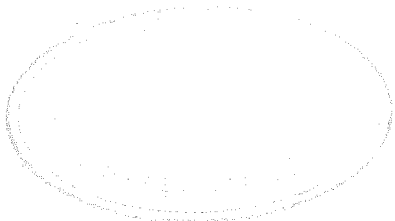
In diesem musischen, bildungsgesättigten, aber auch sozial engagierten Elternhaus großbürgerlichen Zuschnitts im heutigen 19. Wiener

Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes

[WZKM] 94, Wien 2004, s. IX-XXIII.

107 F.VL.01. 2005

D.165

Schriftenverzeichnis Andreas Tietze 1985-2002¹

Von MARKUS KÖHBACH (WIEN)

Turkologischer Anzeiger/Turcology Annual (TA), Bd. 11-25, Wien, 1985-2002 (Mitherausgeber).

Habsburgisch-osmanische Beziehungen. Relations Habsbourg-ottomanes, Wien, 26.-30. September 1983, Colloque sur le patronage du Comité international des études pré-ottomanes et ottomanes, Wien, 1985 (Beihefte zur *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, Bd. 13) (Herausgeber).

„Karagöz - das türkische Schattentheater“, *Türkische Kunst und Kultur aus osmanischer Zeit*, hrsg. v. Museum für Kunsthandwerk im Auftrag der Stadt Frankfurt am Main, Bd. 1, Recklinghausen, 1985, 164-168 (mit Ingeborg Baldauf).

„Hanna Sohrweide, 1919-1984“, *uni hh*, Bd. 17, Nr. 1, Hamburg, 1986, 64-65.

„Karl Jahn, 1906-1985“, *Almanach der Österreichischen Akademie der Wissenschaften*, Bd. 136, Wien, 1986, 421-425.

„The Influence of English on the Turkish Language“, *English in Contact with other Languages. Studies in honour of Broder Carstensen on the occasion of his 60th birthday*, hrsg. v. Wolfgang Viereck – Wolf-Dietrich Bald, Budapest, 1986, 387-402.

¹ Ein Schriftenverzeichnis, das Veröffentlichungen bis 1984 umfasst, findet sich in *WZKM*, Bd. 76, 1986, 5-9. Für die hier gebotene Fortsetzung, die keinen Anspruch auf Vollständigkeit erhebt, wurde eine von Sena Dogan und Kerstin Tomenendal erstellte Liste, für deren Überlassung ich zu Dank verpflichtet bin, überarbeitet und ergänzt. In beiden Teilen des Schriftenverzeichnisses sind Rezensionen nicht aufgenommen.

Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes

[WZKM] 94, Wien 2004, s. XXV - XXIX.

107 EYLÜL 2005

B. 165

(190203)

207. ANETSHOFER, Helga 'Long Live Ottoman Studies' Andreas Tietze'yi (1914-2003) hatırlarken. ('Long Live Ottoman Studies' Erinnerungen an Andreas Tietze (1914-2003). In: *TA* 27-28.351.315-322, 323-331.
208. ANETSHOFER, Helga Brief biography of Andreas T i e t z e (1914-2003). In: *TA* 27-28.351.332-334.
209. EREN, Hasan Andreas T i e t z e (1914-2003). In: *TD* 626.2004.169-174.
210. FAROQHI, Suraiya In memoriam Andreas T i e t z e (1914-2003). In: *Turcica* 37.2005.5-12
211. HAZAI György Abschied von Andreas T i e t z e. In: *ArchOtt* 22..2004. 9-21.
212. JOHANSON, Lars Andreas T i e t z e (26.14.1914 - 23.12.2003). In: *TL* 7.2.2003.151-156. — *ArchOtt* 22.2004.55-60.

renim gördü. 1913'de Auerbach Heidelberg Üniversitesi'nden hukuk alanında doktora derecesi aldı. Birinci Dünya Savaşı boyunca Alman ordusunda hizmet etti. Savaştan sonra, Auerbach disiplinlerini değiştirdi ve 1921'de Greifswald Üniversitesi'nin Roman Filolojisi bölümünden doktora derecesi aldı. 1923 ile 1929 yılları arasında, Berlin'deki Prusya Devlet Kütüphanesi'nde kütüphaneci ve 1929'da Marburg Üniversitesi'nde Roman filolojisi profesörü oldu.

Auerbach Marburg'da *Dante: Laik Dünyanın Şairi* (1929) adlı yapıtıyla ün kazandı. 1935'te işten çıkarıldığında, Türkiye'ye geldi ve 1947'ye kadar İstanbul Üniversitesi'nde ders verdi. Türkiye'de kaldığı yıllarda Auerbach, 1946'da Almanca olarak basılan ünlü eseri *Mimesis*'i yazdı; İngilizce'ye yedi yıl sonra çevrilen bu kitap, romanın doğuşunun tarihini anlatır. Yayınlanmasından bu yana, *Mimesis* edebiyat tarihi ve eleştirisi üzerine en çok okunan bilimsel çalışmalar arasında yer almıştır. Tanınmış Harvard Üniversitesi profesörü Edward Said, *Mimesis*'in doğuşu üzerine aşağıdaki yorumu yapar:

Kitap, varlığını Doğu'ya özgü, Batı-dışı bir sürgüne ve yurtsuzluğa borçludur. Ve bu böyleyse, o zaman *Mimesis*'in kendisi, çoğu zaman kabul edildiği gibi, yalnızca Batı'ya ait kültürel geleneğin muazzam bir teyitinden ibaret değildir. Aynı zamanda bu geleneğe karşı hayati önemde bir yabancılaşma üzerine inşa edilmiş bir eser; varoluş koşulları doğrudan doğruya, bunca olağanüstü kavrayış ve zekâyla betimlediği kültürden ziyade, bu kültürden ıstırap veren bir uzaklaşma üzerine inşa edilmiş bir eserdir.²⁵

O dönemde İstanbul kütüphanelerinde Avrupa araştırmaları koleksiyonlarının ne kadar sınırlı olduğu ve gereksindiği edebiyat ürünlerinin tümüne ulaşamaması hakkında, Auerbach şöyle espri yapıyordu: "Öte yandan, kitabın varlığını tam da zengin ve uzmanlaşmış bir kütüphanenin yokluğuna borçlu olması da kuvvetle muhtemeldir. Eğer bu kadar çok konuda yazılmış onca eserle uğraşmam mümkün olsaydı, yazma aşamasına asla varamayabilirdim."²⁶

O döneme ait daha küçük iki araştırma, Finlandiya'daki *Neuphilologische Mitteilungen* dergisinde çıktı. 1947'de, Auerbach ABD'ye yerleşti. Pennsylvania Eyalet Üniversitesi'nde ders verdi ve

1950'de Yale Üniversitesi Roman Filolojisi bölümünde profesörlüğe atanmasından önce, Princeton'da İleri Araştırmalar Enstitüsü'nün üyesi oldu. Auerbach 13 Ekim 1957'de Connecticut'daki Wallingford'da öldü, fakat eserleri hâlâ çok yönlü bir eğitim peşinde olan herkese dünyanın her yerinde okutulmaktadır.²⁷

Türkiye'de Türkolojinin Akademik Bir Disipline Dönüştürülmesi

Tietze Andreas 190203

Dünyaca ünlü Türkolog *Andreas Tietze* 26 Nisan 1914'te Viyana'da doğdu. Önde gelen sanat tarihçileri Hans Tietze ve Erica Conrad-Tietze'nin oğlu olarak, 1932'den itibaren -Avusturya için önemli bir tarih- Viyana Üniversitesi'nde dil tarih eğitimi aldı. Tietze'nin 1936 ile 1937 arasında *Robert Anhegger*'le birlikte Anadolu'ya yaptığı iki yolculukla ilgili arkadaşlarından birinin tuttuğu günlük (*Unsere und Die Zweite Anatolienreise*), Türkiye Cumhuriyeti'nin o ilk yıllarında İstanbul ve Ankara dışında, kırsal kesimdeki hayata dair yabancı ziyaretçiler tarafından birinci elden aktarılan yegane anlatı olarak kalmıştır. Tietze'nin güncesinin bir fotokopisi, şu anda Amsterdam'daki *Uluslararası Sosyal Tarih Enstitüsü* arşivlerinde bulunuyor.

Avusturya'nın Anschluss (Almanya tarafından ilhakı) döneminde, Tietze İstanbul'a taşındı. Orada 1938'den 1952'ye kadar Almanca ve 1953'ten 1958'e kadar da İngilizce okutmanlığı yaptı. Ders vermenin yanı sıra, *Sura Lisiev*'le birlikte ortaklaşa kaleme aldıkları Türkçe öğrenen yabancılar, *Türkisches Lesebuch für Ausländer* için on altı başlıktan oluşan *İstanbul Schriften* dizisinin editörüyü (İstanbul, 1943). Tietze aynı zamanda şarkiyatçı *Hellmut Ritter*'in Türk gölge oyunuyla ilgili, *Karagöz: Türkische Schattenspiele* (Hanover, 1924-53) başlıklı üç ciltlik muazzam incelemesinin ortak editörü ve bu yapıta katkıda bulunan çevirmen olarak folklor alanında da etkindi. Tam da bu dönemde sözlükçülük konusuna derin bir biçimde dalmıştı. Ritter'le birlikte bir Türkçe-Almanca sözlüğü hazırladı ve 1946'dan 1958'e dek, American Board Publication Office'in 1861 tarihli özgün *Redhouse English-Turkish Dictionary*'nin ve onunla bir-

Festschrift Andreas Tietze zum 70. Geburtstag; ed. A. Ambros & A. Schaed-
linger (1986)
JRAS, 1988 i, p. 188. C. H. Imber